

Víztudományi és Vízbiztonsági Nemzeti Labor tevékenységének ismertetése különös tekintettel a Balatont érintő kutatások eredményeire

Gerencsérné dr. Berta Renáta

Víztudományi és Vízbiztonsági Nemzeti Laboratórium szakmai vezető

VÍZ VILÁGNAPI KONFERENCIA A BALATON RÉGIÓBAN “Víz a békéért”

2024. március 26.

Siófok

„Alkalmazott kutatással a fenntartható vízgazdálkodásért”

Előzmények

- ProRaab(a)
- HUHR/1901/3.1.1/0001
- VKI
- VGT3
- GINOP
- KEHOP
- VEKOP
- stb.

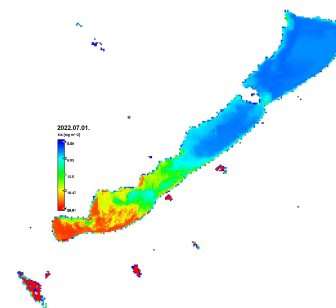
Fő kutatási területek

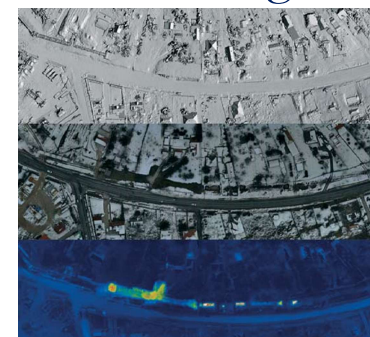
I. Folyók és árterek

II. Nagy, sekély tavak

III. Felszín alatti vízgazdálkodás

IV. Regionális és mezőgazdasági vízgazdálkodás

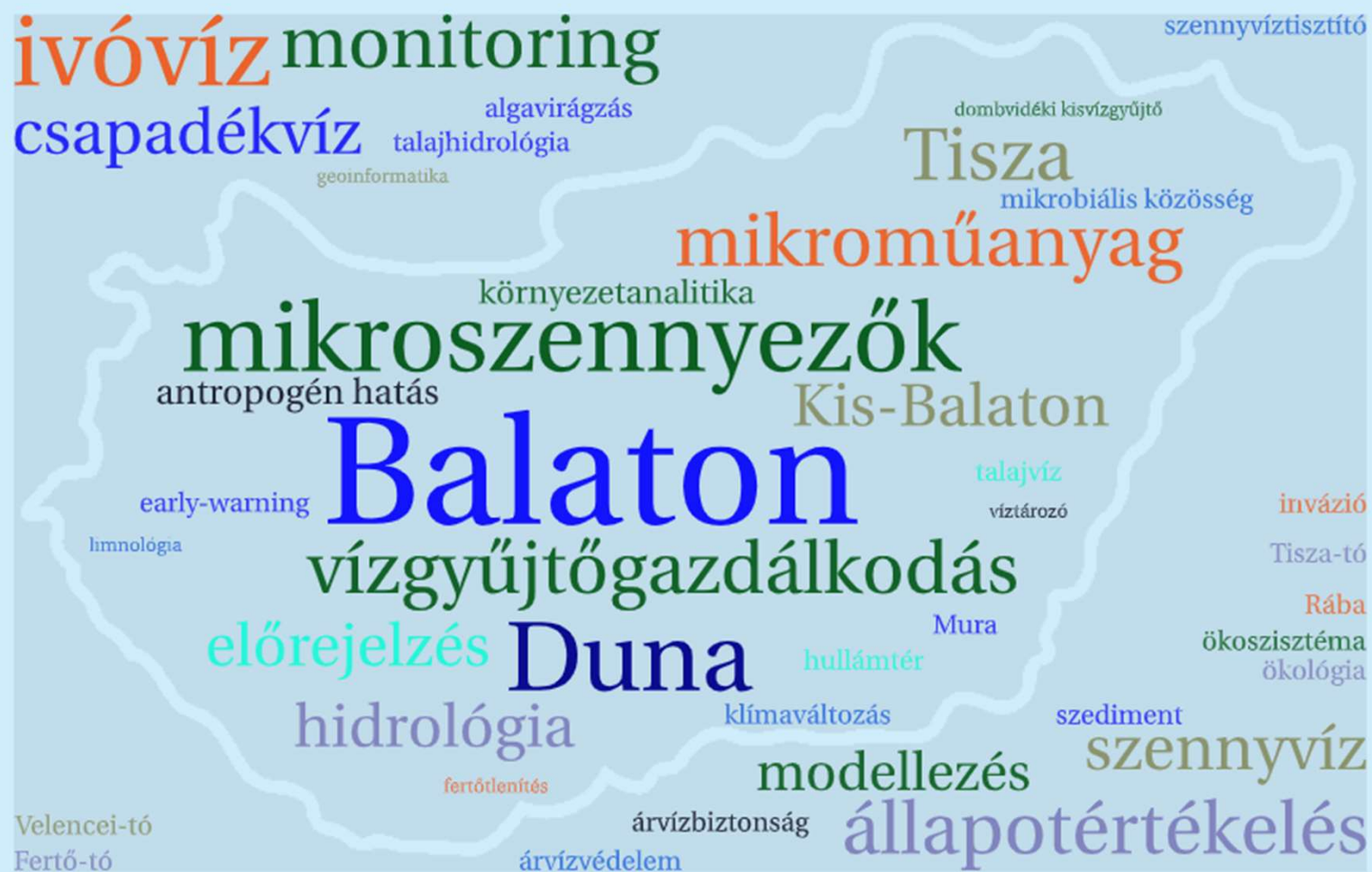
V. Városi vízgazdálkodás és szennyvízelvezetés

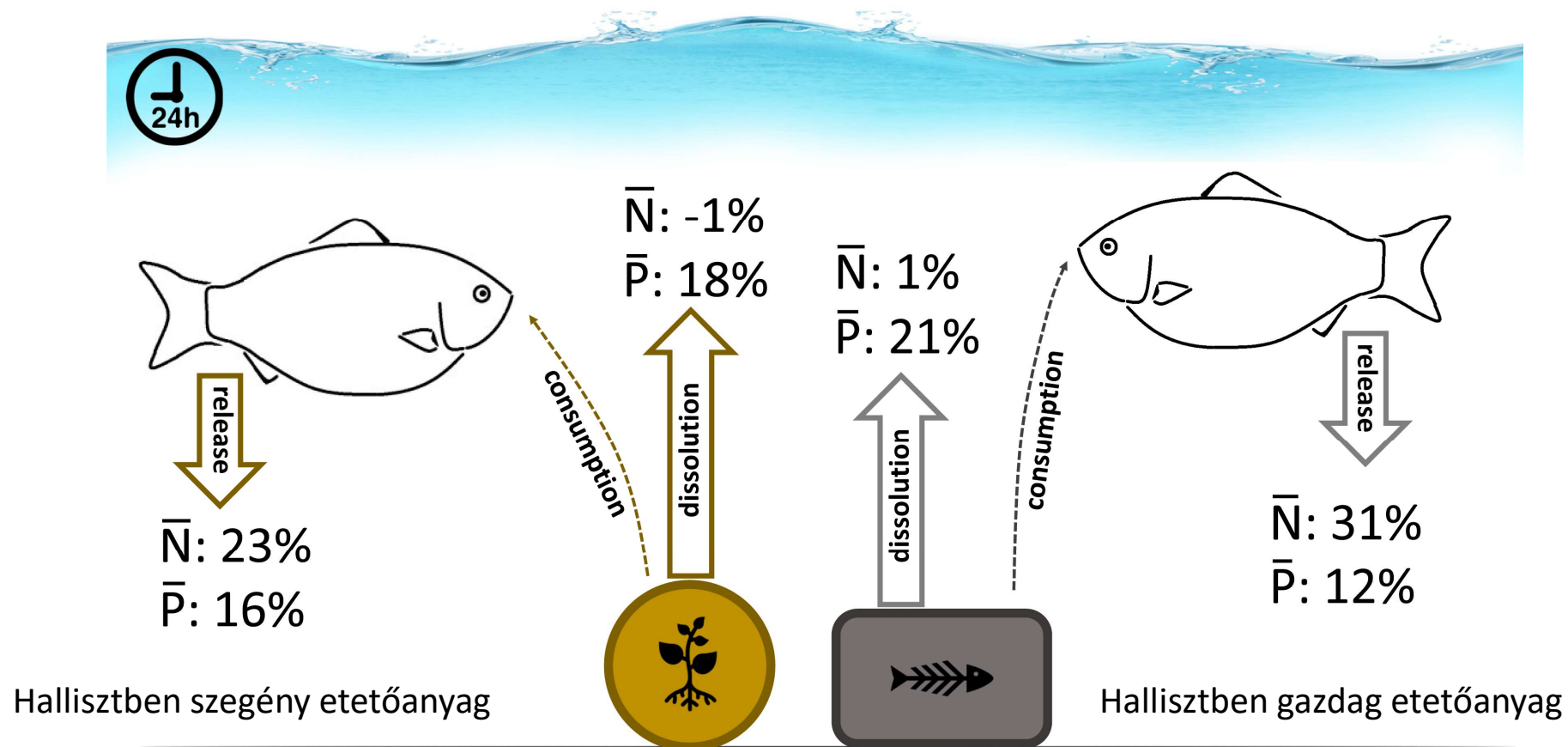
VI. Vízyűjtő-gazdálkodás

Tématerületek

Inváziók, antropogén hatások és a Balaton és vízgyűjtője ökológiai állapota (BLKI, BME, PE)

Komplex környezetanalitikai és ökotoxikológiai vizsgálatok a Balatonon és vízgyűjtőjén (BLKI, BME, PE)

UV-szűrő vegyületek tér- és időbeli eloszlása a Balatonban

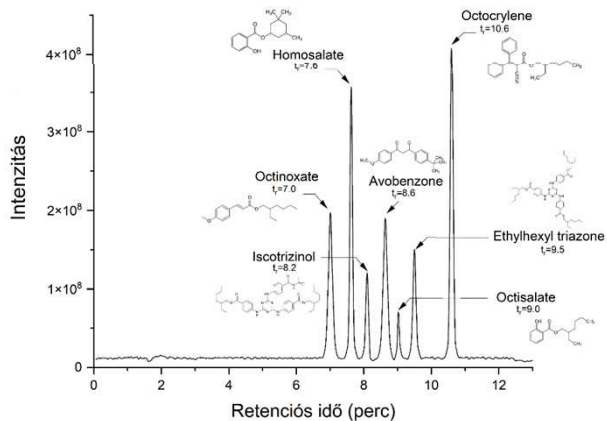

Liofilizálás

Mikrohullámú extrakció

HPLC-MS

SPE

Módszerfejlesztés eredményei publikálás alatt (Németh Z et al., *under review*)

Megfelelő mintaelőkészítést követően **víz, üledék és biológiai minták** vizsgálata

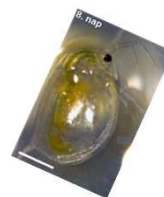
- **HPLC-MS** analitika (Venquis Flex UHPLC, Orbitrap Exploris 120 MS)
- **7 célvegyület:** avobenzone, octinoxate, octocrylene, homosalate, octisalate, iscotrizinol, ethylhexyl triazone analitikai vizsgálata

A környezeti koncentrációk ismeretében labortesztek OECD modellállaton ökofiziológiai változások megfigyelése a nagy vízibolhán (*D. magna*)

Egyed szintű végpontok vizsgálata:

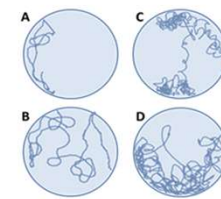
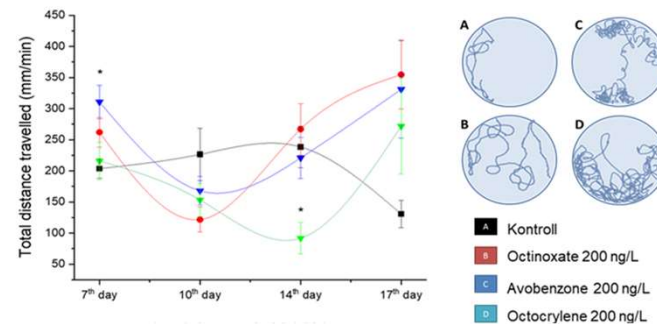
- Testméret
- Pulzusszám
- Szűrési aktivitás
- Úszási aktivitás
- Reprodukció
- Mortalitás

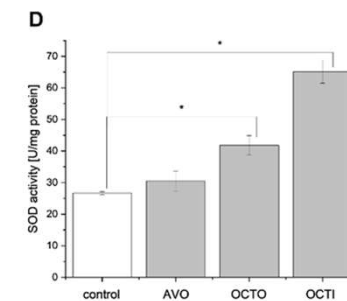
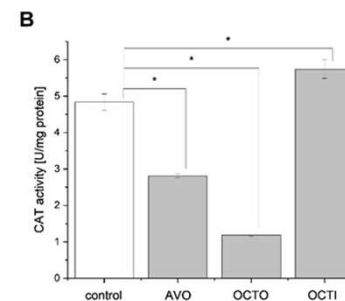
Sejtszintű végpontok vizsgálata:

- ECOD
- Kataláz (CAT)
- Glutation S-transzferáz (GST)
- Szuperoxid dizmutáz (SOD)

Svigruha* and Németh* et al., *under review*

■ A Kontroll
■ B Octinoxate 200 ng/L
■ C Avobenzone 200 ng/L
■ D Octocrylene 200 ng/L

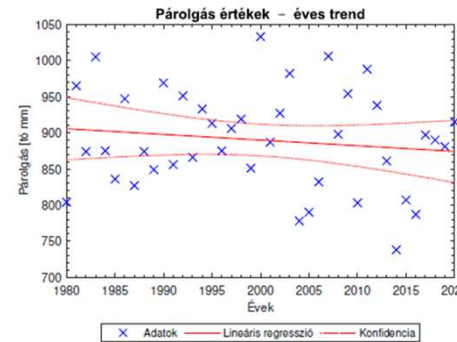

A Balaton és a Fertő-tó jövőbeli vízjárása (BME, TAKI, HungaroMET, PE)

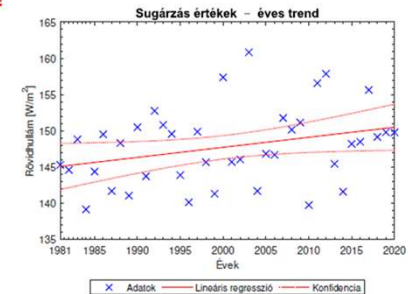
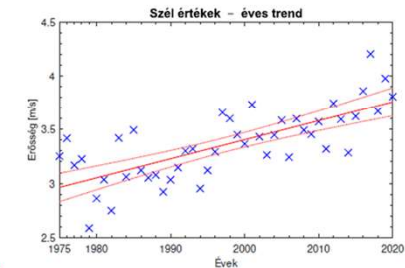

- A meteorológiai meghajtó folyamatok hosszú idejű megváltozásainak feltárása a Balatonra (1981-2020)
- A Balaton vízmérlegének elemzése az elmúlt négy évtizedre
- 1D-os és neurális háló alapú modellek fejlesztése a vízhőmérséklet, és hőháztartási mérleg megváltozásainak feltárására
- A rétegződés megváltozásának szimulálása 1981 és 2020 között → klímaváltozás és vízszintszabályozás hatása a tó ökológiájára
- Fertő hőháztartásának modellezése 2004-2020 időszakra
- Terepi mérések folytatása a Balaton Keszthelyi-medence nyílt vízén

		Január	Február	Március	Április	Május	Június	Július	Augusztus	Szeptember	Október	November	December	
Vízmérleg komponensek	Csapadék	-	○	-	○	-	-	○	-	○	○	○	-	
	Hozófolyás	○	-	-	○	●	○	●	○	-	-	○	○	
	Párolgás	-	-	-	-	-	○	○	○	○	●	●	●	
	T. Vízkészletváltozás	○	○	-	○	○	○	-	-	-	-	-	-	
	Meteo. meghajtó folyamatok	Szelebség	○	●	●	○	●	-	-	-	●	●	-	○
		Nedvesgátatlan	-	-	○	●	-	-	-	-	-	●	○	-
		Sugárzás	-	-	-	●	-	●	○	●	-	-	-	-
		Lég hőmérséklet	○	○	○	●	●	●	●	●	●	●	●	○
		Víz hőmérséklet	●	●	●	●	○	●	●	●	●	●	●	●
		Vízszint	○	●	●	●	●	○	○	○	○	○	○	○

Ellentmondás!

Balatoni algavirágzásban domináló kékalga (cianobaktérium) kemotípusok metabolomikai azonosítása (BLKI, BME, PE)

mintaelőkészítés

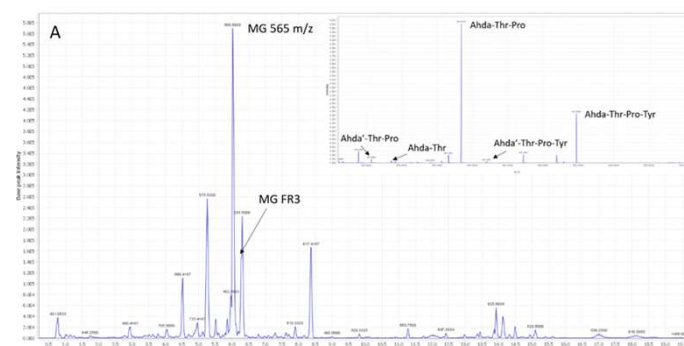
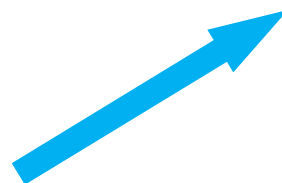
MeOH extraktum

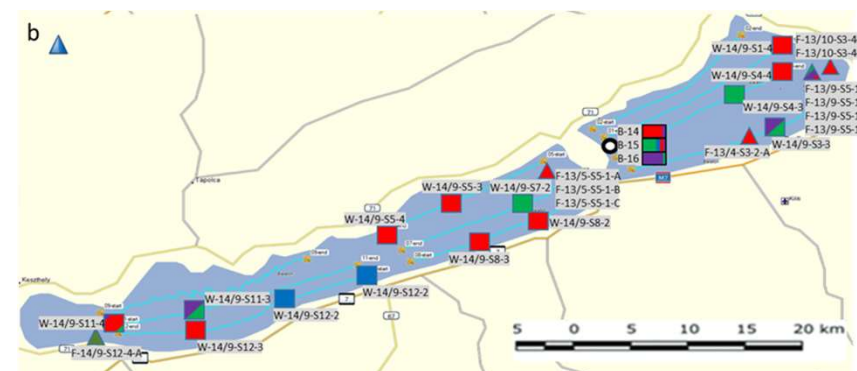
HPLC-MS vizsgálat

Kolóniaképző nitrogénkötő cianobaktérium

Microcystis törzs cianotoxin tartalmának metabolomikai elemzése/azonosítása

Microcystis törzsek mintavételi helyei és a peptidcsaládok (mikrogininek; anabaenopeptinek; mikrocsiztinek; azonosítatlan peptidek) relatív abundanciája.

Early-warning algadinamikai előrejelző rendszer sekély tavakhoz (NKE, DE)

Algavirágzás ok-okozat, online, korai előrejelző rendszer létrehozása

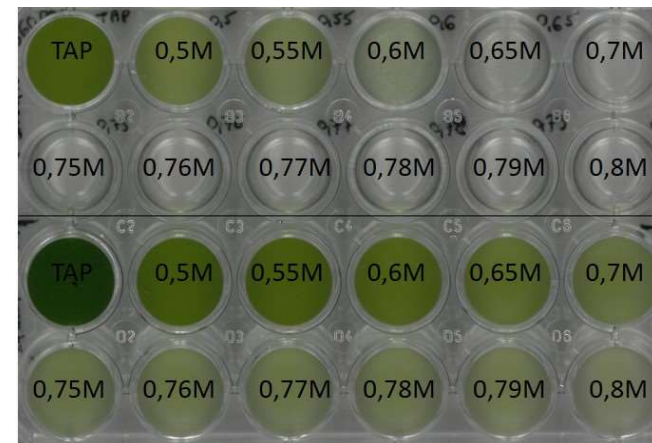
- közvetlen környezet- és természetvédelmi haszon társadalmi szinten: a „vízminőségvédelem” hatékony megvalósítása.
- A kitelepített rendszer **folyamatosan méri** az algavirágzással összefüggésbe hozható legfontosabb **paramétereket**, a mért adatokat online továbbítja.
- Az adatok birtokában lehetővé teszi az algavirágzás előrejelzését.
- az early-warning online vízkémiai-ökológiai monitorozó rendszer beszerzését elindítottuk
- A vizsgálati területek kijelölése a Kiskörei-tározón megtörtént, a kutatóbázis Sarudon lesz.

Early-warning algadinamikai előrejelző rendszer sekély tavakhoz (NKE, DE)

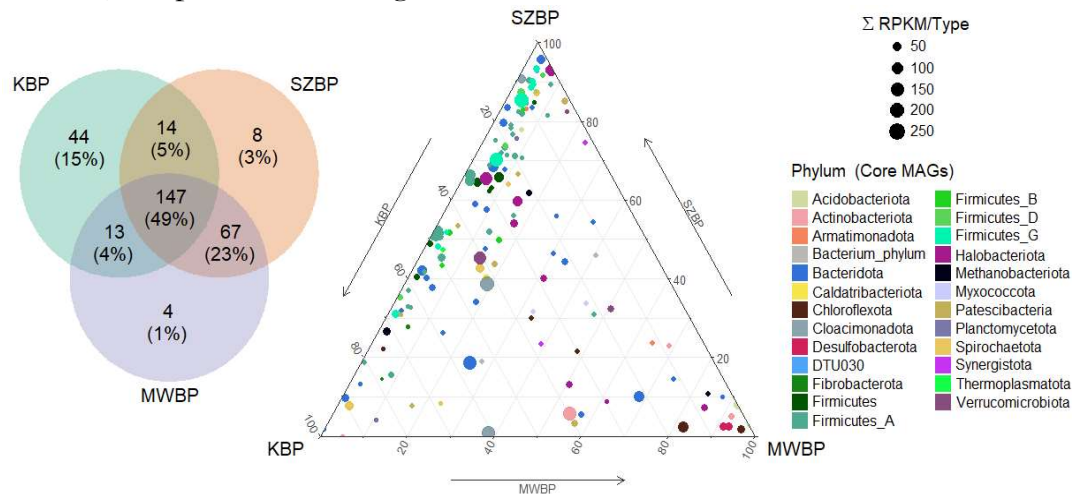

A környezeti paraméterek befolyásoló hatásának modellezése

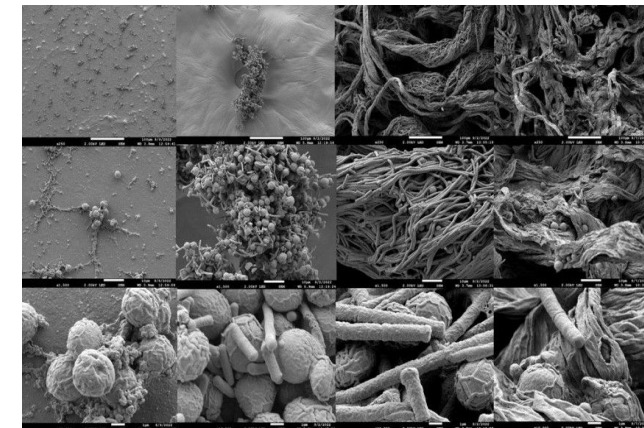
- fény, hőmérséklet, tápanyagtartalom, oxigénellátás, oldott CO₂-szint,
- a fenti paraméterek kombinációi,
- modellek vizsgálata szintetikus alga-baktérium közösségekkel beleértve a
 - toxintermelő, vízvirágzó fajokat,
 - a szinergikus hatások azonosítását és
 - antagonista mikrobiális kölcsönhatásokat.
- 4 Q1-es publikáció eddig

Sóadaptált algatörzsek

Struktúra-funkció elemzések szennyvíz mikrobiális közösségeken

Alga-baktérium interakciók

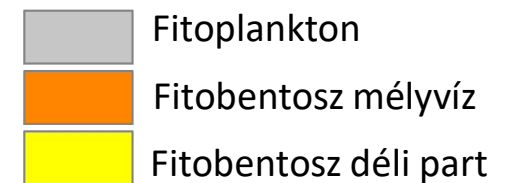
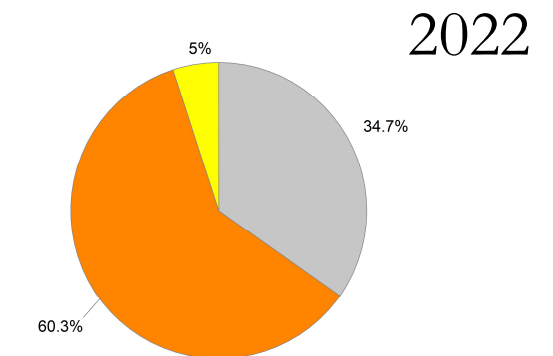
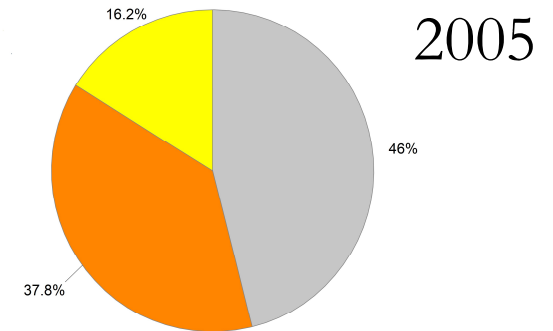
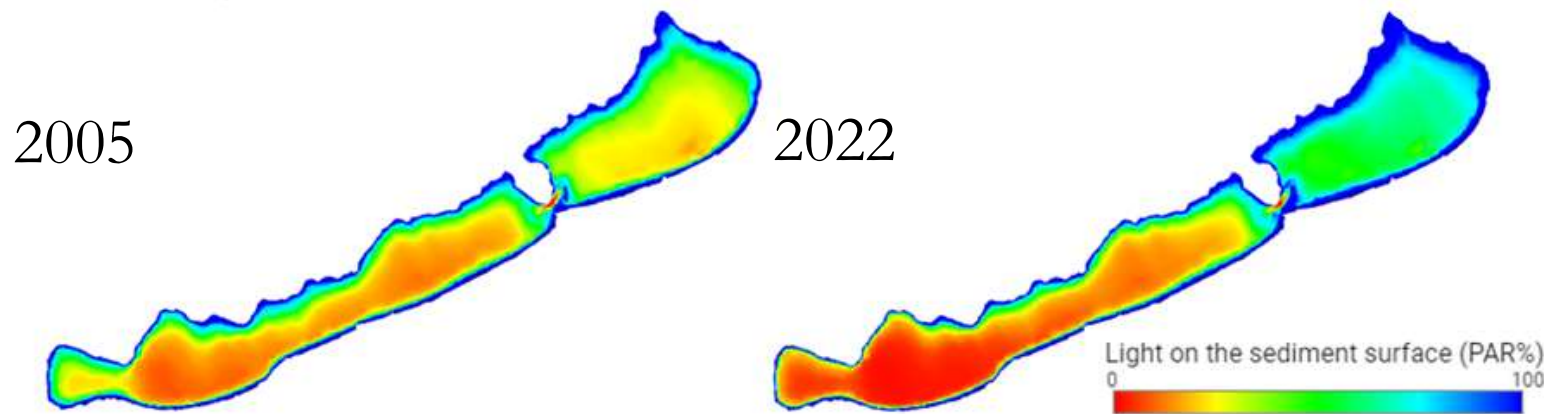
A planktonikus és a bentikus algák viszonyának vizsgálata a Balatonban (BLKI, BME, PE)

2022 nyarán felmértük a tó teljes algaállományát. Megállapítottuk, hogy 2005 nyarához viszonyítva a planktonikus algabiomassza csökkent a tóban, ellenben az üledéklakó algabiomassza nőtt (különösen a Siófoki-medencében).

Ez a változás az egész táplálékhálózatra hatással lehet.

A fitobentosz biomassa növekedése a Siófoki-medence mélyvízi területeinek jobb fényviszonyaival áll összefüggésben.

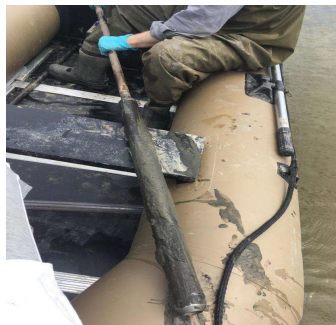

A Kis-Balaton vízvédelmi rendszer üzemeltetési és karbantartási stratégiája (OVF, TAKI)

Foszformobilizációs vizsgálatok: a MATE a begyűjtött iszapmintákból saját fejlesztésű módszer szerinti foszformobilizációs kísérleteket és ökotoxicitási tesztek végzett. A módszer alkalmas lehet az eutrofizáció szempontjából legrosszabb előre jelezhető állapot becslésére.

Hosszú távú adatsorok elemzése: A vízminőségi adatok hosszú távú trendjeinek azonosítása során feltárták, hogy az elsődleges mintázatért az I. ütem valamennyi mintavételi pontján a $\text{HCO}_3\text{--CO}_3$ rendszer a felelős. Ez azonban nem igaz a KBVR II.-ből kilépő, közvetlenül a Balatonba jutó vízre.

Háttéradatok előállítása a KBVR vízgyűjtő területére a nagy méretarányú térképezéshez: 222 db településről archív térképek, helyszíni és laboratóriumi talajvizsgálati jegyzőkönyvek összegyűjtése (4 367 db), digitalizálása, térinformatikai feldolgozása.

Üledék részecskeméret-eloszlás monitoring: A minták homoktartalma 30% alatti, nem igényel a szikkasztásnál szeparációt. Az üledék holtvíztartalma az iszapfrakció dominanciája miatt magasabb, mely kis mértékben **a gravitációs leürülés idejét és mértékét** befolyásolhatja.

Oszlopkísérletek beállítása a foszformobilizációs módszertani vizsgálatokhoz. Szivárgó vizek analitikai vizsgálata (foszfor- és nitrogénformák), eredmények kiértékelése: Az üledékekkel végzett modell oszlopkísérletek víz- és üledékvizsgálati eredményei alapján megállapítható, hogy a gravitációs ülepités során bekövetkező tápanyagvesztés elhanyagolható. Az iszap mezőgazdasági hasznosítás szempontjából közepes foszfor-, jó kálium- és gyenge nitrogéntartalma, karbonáttartalma jelentős ($\sim 30 \text{ m/m}^0$). A mezőgazdasági kihelyezésnek sem fizikai, sem kémiai korlátja nincs.

Moduláris, vízgyűjtő-specifikus, folyamatos vízminőség-ellenőrző és mintavételi rendszerek (PE, TAKI)

Módszertan kidolgozása

„ÉTLAP” moduláris folyamatos vízminőség monitoring és mintavételi rendszerek kialakítása

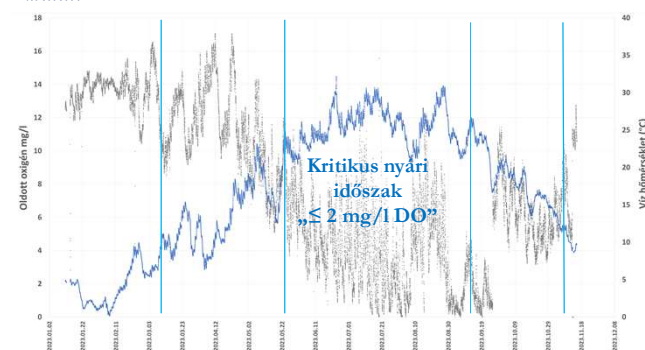
- ✓ Mintavételi helyek „hot spotok” kijelölése
- ✓ Monitoring rendszer összeállítása
- ✓ Mérési gyakoriság beállítása

A felszíni vizekben (folyók, tavak) vízkémiai paraméterek és antropogén szennyezések **szезonális** változásainak **detektálása víz és üledék fázisban, szélsőséges időjárás** okozta terhelések dinamikáinak, **karakterisztikájának** megismerése és **vízgyűjtő specifikus mintázatok** azonosítása.

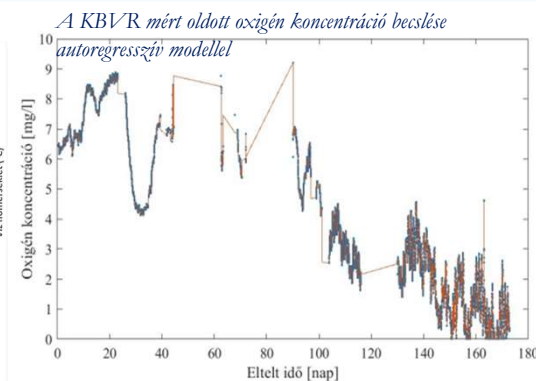
Mért változók (15 perces gyakoriság, órás adatfeltöltés)

- ✓ Hőmérséklet, pH, redox-potenciál, fajlagos vezetőképesség, oldott oxigén, oxigéntelítettség, zavarosság, áramlási sebesség

KBVR éves oldott oxigén koncentráció változása a víz hőmérséklet függvényében, mintázat 15 perces mérési gyakoriság mellett.

- ✓ A 4T ponton működő monitoring állomás eredményei alapján a két tározó közötti szakasz vízminősége nem megfelelő (pl. oxigén hiányosabb)
- ✓ Eseményre vett mintákban a zavarosság kiugró értéke mellett a vizsgált komponensek koncentráció értékei 1,5-szer nagyobbak mint a háttérkoncentráció értékek.
- ✓ Az online mérés eredményeit felhasználtuk vízminőség előrejelzés modellezéséhez.

Automata Online Folyamatos Vízminőség Monitoring Állomások

Mintaterület: Kis-Balaton Vízvédelmi Rendszer (KBVR)

- ✓ Működtetés: akkumulátor, napelem
- ✓ Karbantartás: szonda tisztítás
- ✓ Standard vízmintavétel analitikai elemzésekhez (N és P formák, Cd, Cu, Pb, Zn, gyógyszermaradványok)
- ✓ Eseményre vett vízmintákból átlagminta készítés (Esemény: zavarosságmérő szonda mért értéke meghaladja a 100 NTU értéket)

Köszönöm a megtisztelő figyelmet!

berta.renata@pen.uni-pannon.hu
<http://vvn1.net>